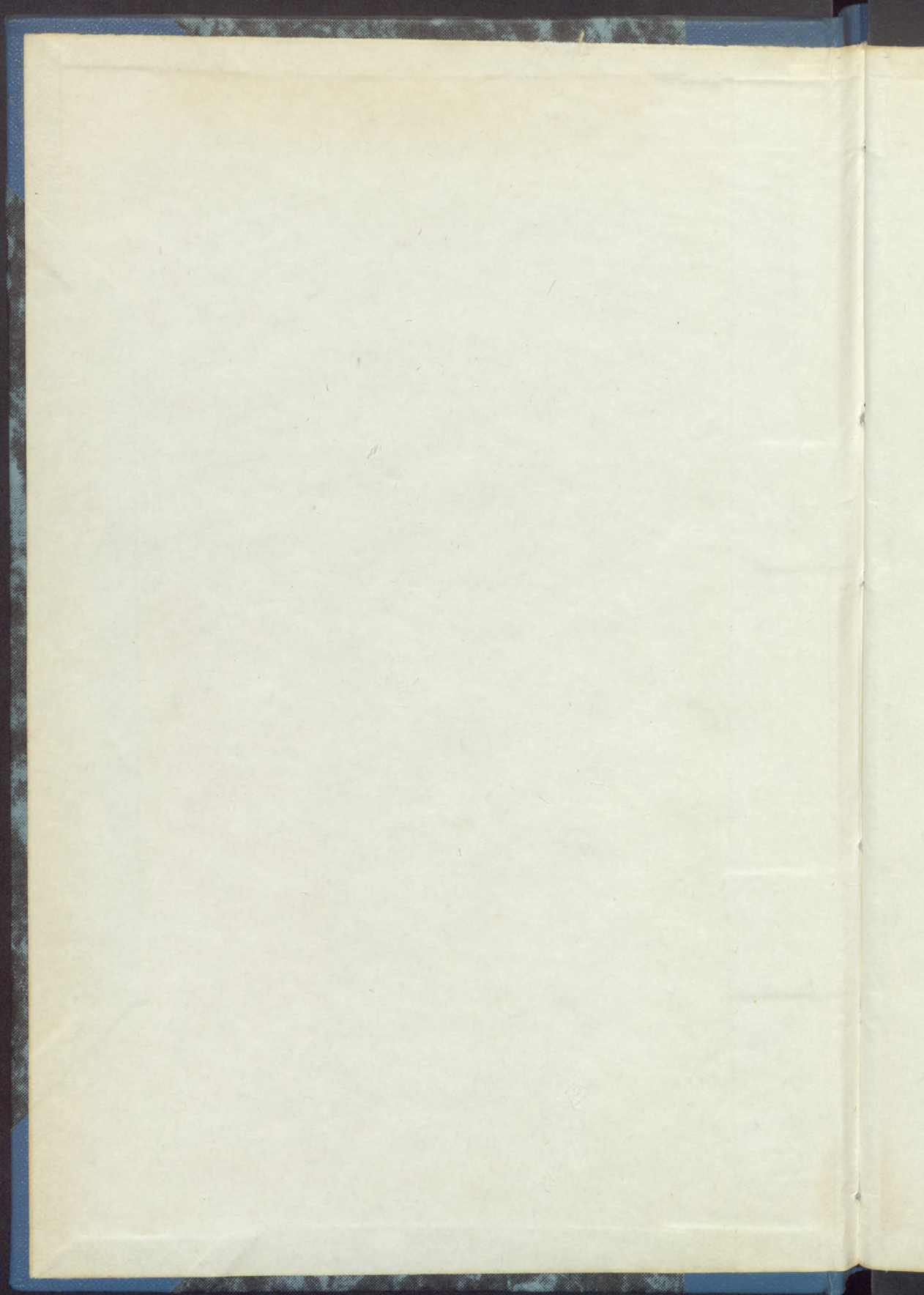
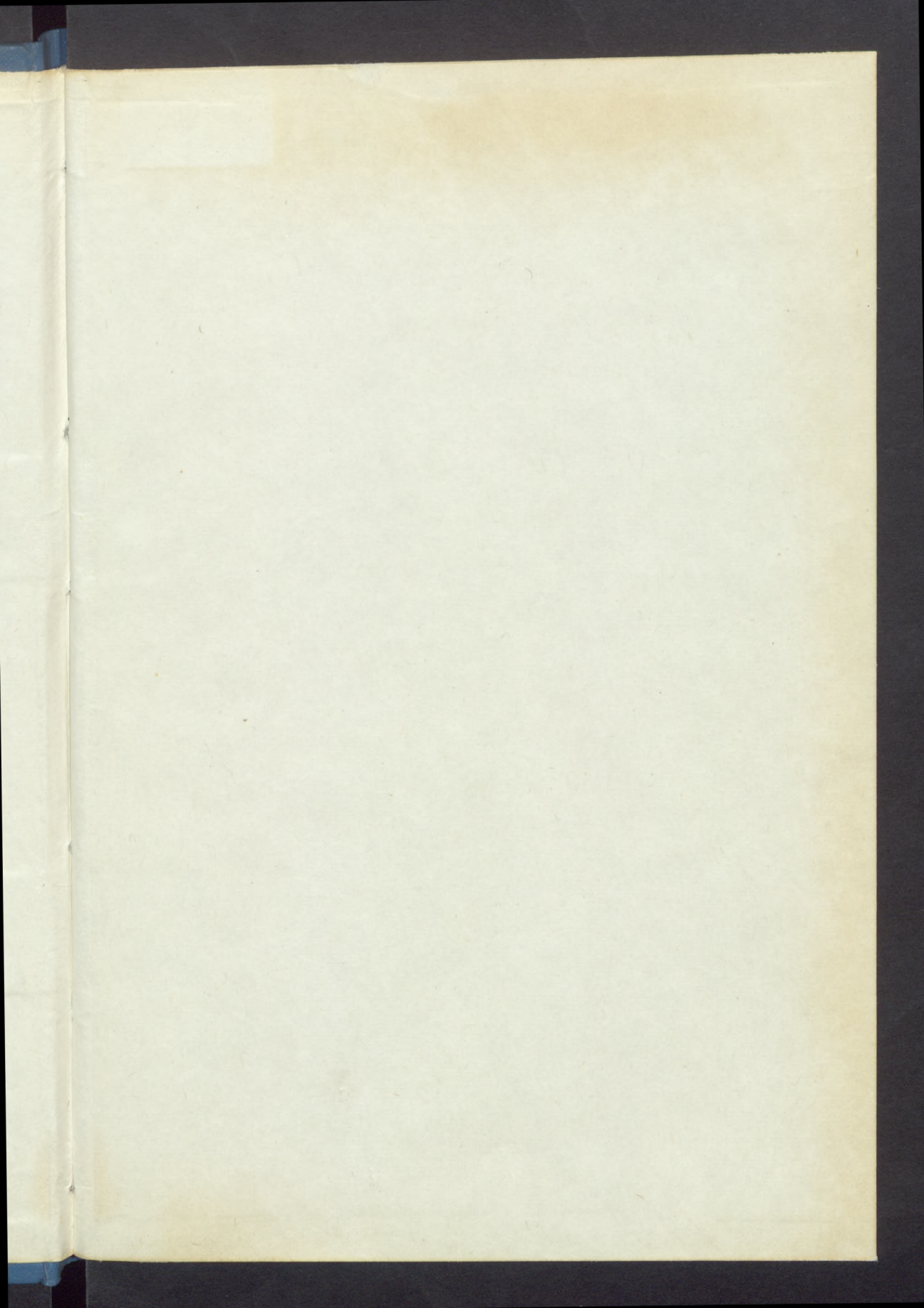
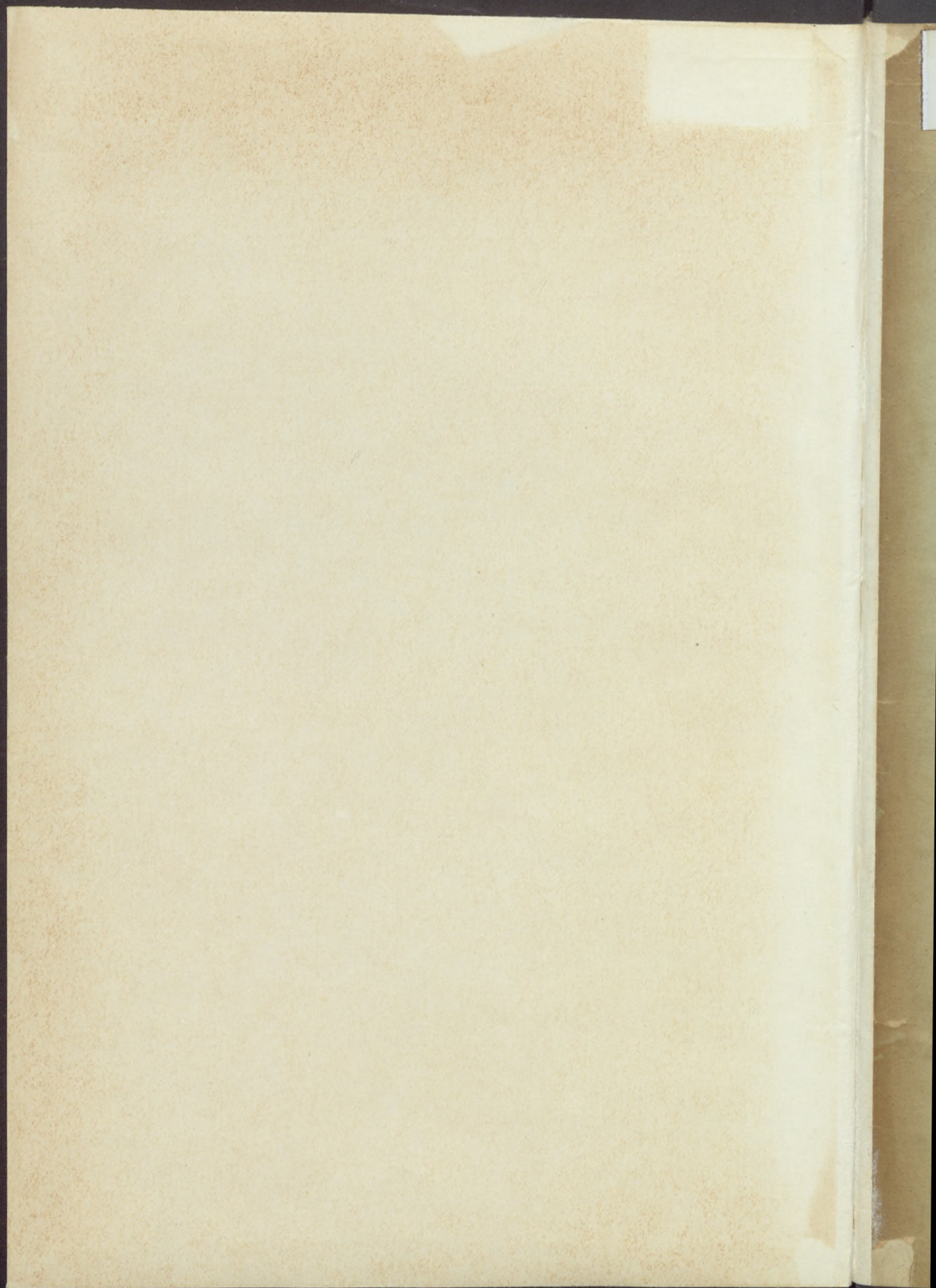

M
271.876
.....
SZK

M
271.876

SZENT DE LASALLE KER. JÁNOS

IRTA

FALLENBÜCHL FERENC

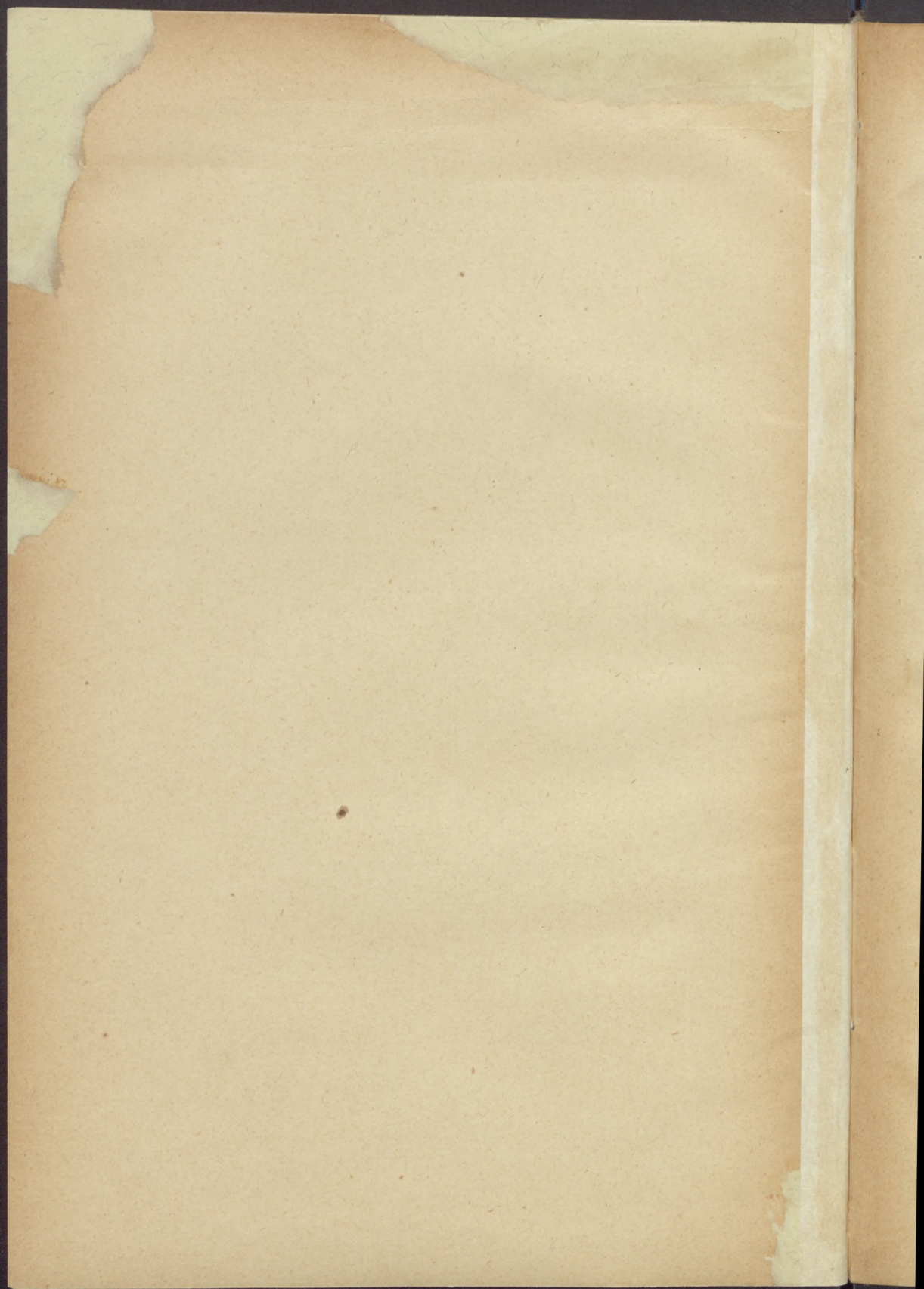
ESZTERGOM-FŐEGYHÁZMEGYEI ÁLDOZÓPAP

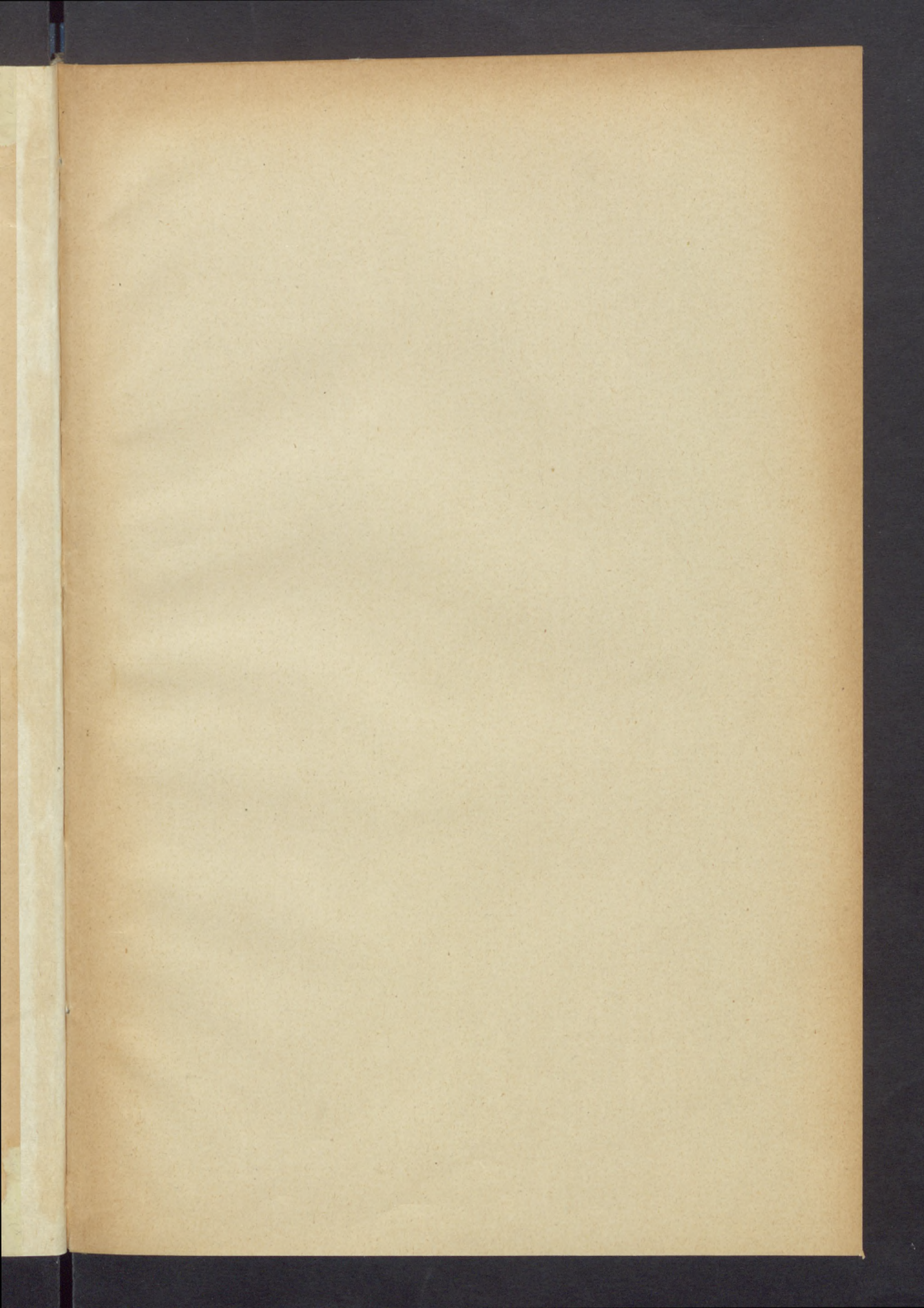
OKLEVELES KÖZÉPISKOLAI TANÁR, SZÉKESFŐVÁROSI HITOKTATÓ

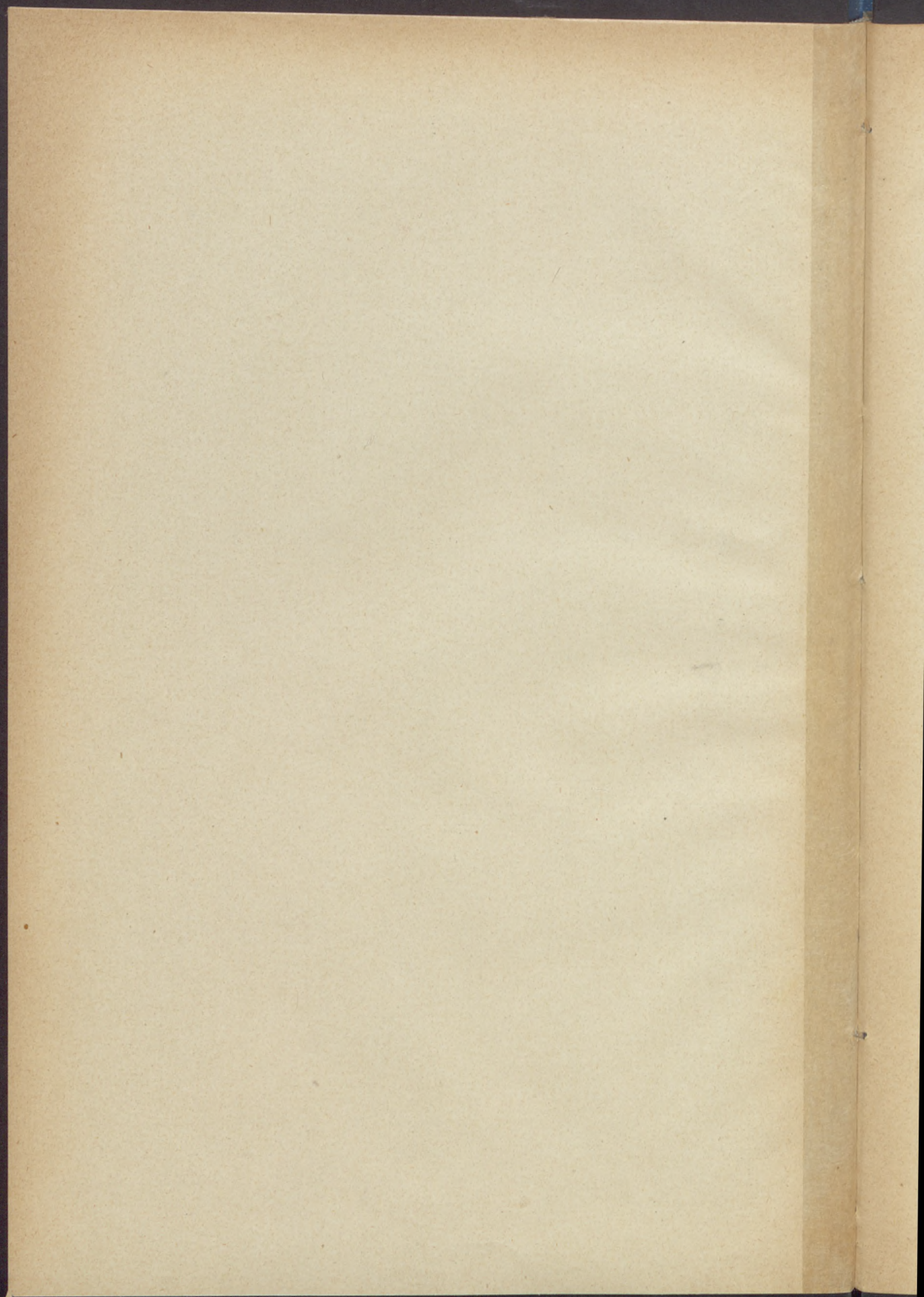

A STEPHANEUM NYOMÁSA

1900

SZENT DE LASALLE KER. JÁNOS

IRTA

FALLENBÜCHL FERENC

ESZTERGOM-FŐEGYHÁZMEGYEI ÁLDOZÓPAP

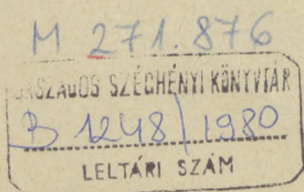
OKLEVELES KÖZÉPISKOLAI TANÁR, SZÉKESFŐVÁROSI HITOKTATÓ

BUDAPEST

A STEPHANEUM NYOMÁSA

1900

BEVEZETÉS.

AZ A KEDVES bibliai jelenet, melyben az Üdvözítőhöz sietnek a jámbor anyák, hogy gyermekeiket megáldja, mély és kegyelemteljes hatással volt sokak lelkére. Kegyes szeretetének szemlélete és isteni példájának követése szenteket nevelt az anyaszentegyháznak és szerzetesrendeket hozott létre, melyek halhatatlan érdemeket szereztek az ifjúság nevelése körül.

Igy látjuk Róma utcáin a spanyol származású calazanci szent Józsefet, a mint Üdvözítőjének példájára, felszedi a csöcselék gyermekeit és megalapítja számukra a kegyes iskolákat, melyek dicséretével telvők, a paedagogiának és az irodalomnak történetei.

És Loyolai szent Ignác fiait, ha másért nem, úgy legalább azért kell őket dicsérnie a paedagogia történetének, mert példát adtak, mint kell szeretettel foglalkozni az ifjúsággal.

Ugyanaz a krisztusi szeretet ihlette De Lasalle Ker. Jánost is, ki úgy zárta szívébe ez égi szavakat: «Engedjétek hozzám a kisdedeket, mert ilyeneké a mennyország» és úgy követte azokat, hogy szentté lett. Ennek a férfiúnak erényes életét és magasztos példáját azóta ezren és ezren követik, a keresztény iskolatestvérek, kiket csaknem mindenütt ott találunk, hol a katolikus keresztény hit él és virágzik.

Jelen értekezés épen a katolikus egyház legújabb szentjével, De Lasalle Ker. Jánossal foglalkozik. Életét, irodalmi működését, a nevelés és tanítás terén szerzett érdemeit ismerteti a legjobb kútfők nyomán. Az életrajzban csak részletekkel találkozunk, melyek a Szent paedagogiai működésére vonatkoznak. Azonban lehetőleg szerves összefüggésben és oly módon tárgyaltam azt, hogy a keresztény iskolatestvérek alakulását és egyházi congregációjuk kifejlődését folyton szemmel kísérhessük.

De Lasalle irodalmi működésének és paedagogiai elveinek méltatásában vezérfonalul Knecht Jusztusz többször idézett munkáját használtam; egyébként pedig az iskolatestvérekkel való huzamos érintkezés útján szerzett tapasztalataimra támaszkodtam.

FORRÁSAIM:

HEIMBUCHER: *Die Orden und Congregationen der kath. Kirche*, II. Paderbon 1897.

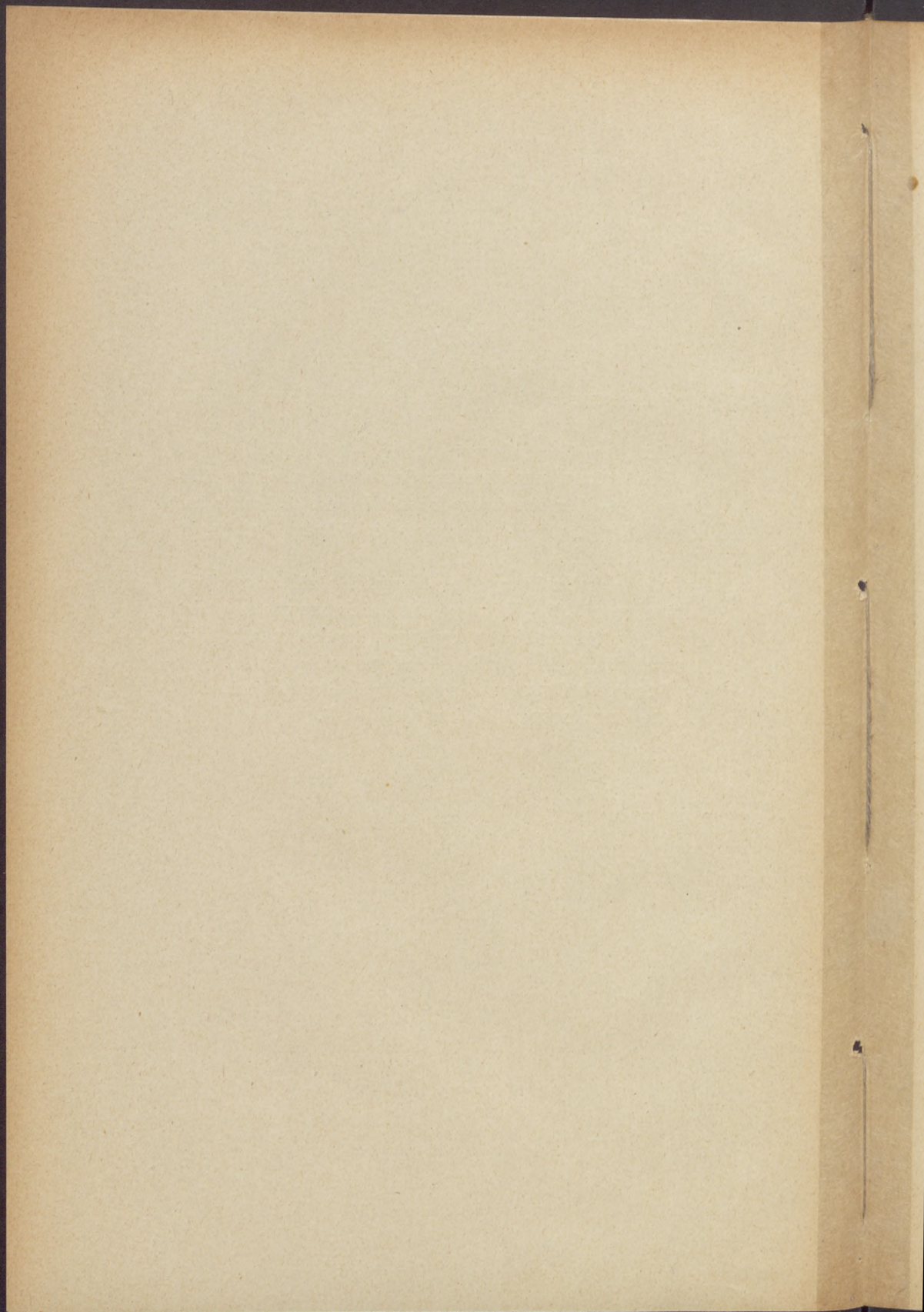
HERDER: *Kirchen-Lexicon*, X. 1955—1972. lap.

DR. KNECHT JUST. FRIGYES: *Sammlung historischer Bildnisse*, II. — *Der ehrwürdige Johann Baptist de Lasalle und das Institut der Brüder der christlichen Schulen*. Freiburg im Breisgau 1879.

A De Lasalleről megjelent életrajzok közül azért választottam az utóbbit, mivel a legjobb francia szerzők és eredeti kutatások nyomán készült. Így Ayma, Ravelet Armand, Frère Lucard, Salvan, Krebs műveit felesleges volt átvennem.

BROWNING OSZKÁR: *A nevelés elméletének története*.

LUBRICH ÁGOST: *Neveléstudomány*, I. II.

I.

De Lasalle Ker. János élete.

DE LASALLE Keresztelő János 1651-ben Rheimsban született. Atyja Alajos, a régi, nemes De Lasalle családnak sarja, kir. tanácsos; anyja Nicolle Möet pedig a Campagne egyik legtekintélyesebb családjából, a Brouillet-nemzetségből volt. Nemesi származásukon kívül, főleg nemes érzület s a főúri családoknál hagyományos keresztény gondolkodás tüntette ki őket. A közjótékonyságban és hét gyermekük jónevelésében találták fel életük boldogságát. Legidősb gyermekük János volt, a ki már kora ifjúságában mutatott hivatást a papi pályára. Örömet és sokat imádkozott, még játékaiban is az egyházi szertartásokat utánozta, kápolnákat s oltárokat építgetett. Nagyon szerette a szentek életét olvasni, a kiknek hősies erényei mély benyomást gyakoroltak kedélyére. Első oktatását gondos atyjától nyerte, majd a rheimsi egyetem mellett fennálló iskolába járt. Családja óhajának ellenére, pap

akart lenni. Elhatározásától nem is állt el, bármily szépnek festették előtte a világi pályát s főleg a közszolgálatot. 1662 március havában felvette a hajkoronát, ifjú lelkesedéssel mondván: «Dominus pars haereditatis meae et calicis mei».

De Lasalle így nagyobb dicsőséget hozott családjára, mintha a világi pályán maradt volna. Így is családalapító, egy virágzó szerzetesrend alapítója lett s a katolikus keresztény anyaszentegyház a szentek dicsfényével koszorúzza fejét. A hajkorona felvétele után De Lasalle természetesen folytatta tanulmányait s még be sem töltötte tizenhatodik évét, midőn máris a rheimsi káptalan tagja lett. Franciaország káptalanai közt a rheimsi egyike a legnevezetesebbeknek volt. Ötvenhat kanonokja volt. Szent Brunó, a karthausi-rend alapítója és négy pápa került ki e káptalanból.¹ Nem közönséges érdemek jutalma lehetett a rheimsi kanonoki állás s ha De Lasalle javára a rheimsi egyetem cancellarius a lemondott kanonokságáról, tette azt azért, mert ez ifjú levitát nemesi származása, erényes élete s kiváló tehetsége ajánlotta figyelmébe.

1667 január 7-én foglalta el kanonoki székét. E kitüntetés nem szédítette el fejét, megmaradt

¹ E négy pápa: II. Sylvester, II. Urbán, IV. Hadrián és V. Adorján. A rheimsi káptalanból sok bíbornok és püspök is került ki.

tovább is alázatos és szerény, csak tanulmányai után látott serényebben, úgy, hogy két év múlva a gymnasiumi és filozófiai tanulmányok befejeztével «magisteri» címet nyert. Élete a szentek élete volt, a kiknek eszményét, Krisztust követte minden cselekedetében. Életírói nem győzik kiemelni különös önmeztagságait. Fahasábokon szokott aludni, hogy álmát rövidítse és testét kínozza. Cili-ciumot még aggkorában is hordott. Mivel késő éjjel is tanult s természetesen elálmosodott, asztalára könyvei elé szűrös tárgyakat, szögekkel kiveret fadarabokat tett, úgy, hogy valahányszor bóbiskolt tanulás közben, mindig érzékenyen megütötte homlokát.

Mint kanonoknak hivatása volt, hogy a püspök tanácsadója legyen. Ezért alapos theologiai tudományt akart szerezni. Figyelme Párisra esett, hol a Sorbonneban híres tanárok adták elő a szent tudományokat és buzgó papokat neveltek. 1670 október 18-án lépett De Lasalle a Szent Sulpice-intézetbe. Ebben az intézetben különös súlyt fektettek derék és ügyes hitelemzők kiképeztetésére. Már a Sorbonne alapítója, a tiszteletreméltó Olier, 4000 gyermeket gyűjtött össze különböző termekben, hol a seminaristák tanáraik felügyelete alatt magyarázták a kátét. De Lasalle idejében egy híres conver-

tita, Bauyn, vezette a hitelemzést. Hetenkint egyszer maga köré gyűjté a fiatal papokat, hogy értekezzék velük hivatalukról. Majd minden hónapban conferentiát tartott, melyen a gyakorlati oktatás került szóba.

Másfél évig volt De Lasalle a Szent Sulpice-ben. A tanítóság iránti érdeklődése itt nyilvánkozott meg először. Az intézet növendékei ugyanis lelkesen karolták fel a «Szent József»-egyesületet, melynek célja volt, hogy tagjai buzgó s jó tanítókért imádkozzanak. De Lasalle nemcsak buzgón imádkozott, hanem társai közt nagy propagandát csinált az egyesületnek.

Bármily üdvös volt azonban De Lasallere a Szent Sulpice-intézetében való tartózkodás, bármennyire is szerették őt előljárói, ép úgy, mint társai, napjai meg voltak számlálva. Szakítania kellett e kedves körrel, melyhez annyira odaforrt.

1671 július 20-án meghalt édes anyja s már a következő év április havában édes atyja. A szülői gondok apja óhajára, ő reá, az első szülöttre szálltak.

Kétes habozásban volt egy darabig, megmaradjon-e ily körülmények közt a papi pályán, vagy pedig szakítson vele, hogy mint világi ember könnyebben gondozhassa hat árva testvére nevelését. Rokonai, ismerősei az utóbbi lépésre serkentették. De hiába!

Sokkal mélyebb gyökeret vert már lelkében a papi hivatás, semhogy azt, bár még oly nagy vihar, tövesztül kiforgassa. Csak a Szent Sulpice-intézettől, de nem a theologiai tanulmányoktól, még kevésbé a papi pályától vett ő búcsút. Családi fészkébe, Rheimsba költözött az ifjú kanonok árván maradt testvéreihez és teljes önfeláldozással vezette neveltetésüket. E mellett minden idejét tanulmányainak, a theológiának szentelte, buzgón látogatván a rheimsi egyetemet. 1672 június 12-én az alszerpapság rendjét vette fel. E lépéssel már teljesen az egyházé volt. Otthonában szinte zárdai életmódot követett. Maga és testvérei számára szigorú napi-rendet tűzött ki s azt a legpontosabban betartotta. A többi rend felvételével azonban, hihetőleg alázatosságból, mintegy méltatlannak tartván magát, jóideig várt. Csak miután a rheimsi egyetemen a theológiából licentiatusi rangot nyert, vette fel 1676-ban a diakonatust s 1678-ban csakis lelkiatyjának parancsára a presbyteratust. Mint papot, szigorú életmódja, mély áhitat, igazi keneteljesség s az isteni tisztelet tartásában való szent öröm jellemezték. A rheimsi kanonokok közül, főleg Roland kanonok, egy rendkívül áldozatkész, jámbor lélek nyerte meg De Lasalle bizalmát. Roland volt az ő lelkiatyja. Ő volt az, ki De Lasallet mintegy kény-

szerítette a felsőbb rendek felvételére s ugyancsak ő volt az, a ki De Lasalle-t a paedagogiai pályára terelte.

Roland ugyanis Demia Károly,¹ Barre atya és mások példáin lelkesülve, Rheimsban női congregatiót alapított, a mely a nagyon elhanyagolt nőnevelést vette kezébe. A jó nővérek a város több helyén alkalmas helyiséget béreltek, a hová összegyűjtötték az önkényt jelentkező gyermekseveget, hogy azt egész napon át oktassák. Ám Rolandnak sok baja volt vállalatával. Sem az érsek, sem a város nem volt hajlandó őt támogatni, sőt mindenféle nehézséget támasztva, még csak tudomást sem akartak venni társulatáról. Ezért befolyásos embert keresett, a ki úgy a várossal, mint az érsekkel szemben megvédheti szép fejlődésnek indult intézményét. E befolyásos embert megtalálta gyónófiában, De Lasalle kanonokban. De Lasalle, ki ekkor olvasta Demiának Lyon városához intézett felhívását az iskolák szervezésének ügyében, az ügy fontosságától áthatva, szívesen engedett gyóntatótyja

¹ Demia Károly, a lyoni egyházmegye főesperese, Lyonban több népiskolát alapított. A városhoz intézett memorandumával, melyben az iskolák felállítását sürgeti és a mely Luthernek: «An die Rathsherren aller Städte Deutschlands» emlékirata mellett méltó helyet foglal el az oktatásügy történetében, nagy feltűnést keltett és sokban a tanügy iránt üdvös érdeklődést keltett.

kérésének. Roland fiatalon, harmincöt éves korában az örökkévalóságba költözött, de nyugodtan halt meg, mert tudta, hogy jó kezekbe tette le intézetét.

De Lasalle legelőször is arra törekedett, hogy az intézménynek törvényes elismerését és megerősítését kieszközölje. Csakhogy ez nem volt könnyű. A város nem volt hajlandó új terheket róni lakosaira, az érsek sem akarta elsietni a dolgot, a parlament meg éppen nem akarta szaporítani a vallásos társulatokat. Ám De Lasalle nem engedett. A hol ékesszólása, személyes állása nem használt, ott latba vetette családjának tekintélyét, ismerőseinek befolyását. Ily módon megnyerte a szegény nővéreknek s velük főképen az iskola ügyének a várost, megnyerte az érsek beleegyezését s ennek révén a legfelsőbb forum patensét is.

Roland végrendeletének értelmében és az érsek megbízásából De Lasalle vezette a «Szegény Jézusról» nevezett szüzek társulatát s iskoláikat. Ezzel azonban paedagogiai hivatásának még csak legalsó fokán áll. Nem a nőnevelés, hanem a fiúiskolák reformjára és szervezésére volt ő hivatva. Ez pedig különös módon történt. A mint egyszer szokása szerint meglátogatta a nővéreket, a zárda kapujában két vándort talált, kik szállásért könyörögtek.

Az egyik még csak ifjú volt és alig tizennégy évesnek látszott, a másik már meglett ember volt. Nyel Adorján volt ez és társa. Rouenből jöttek, a honnan egy tekintélyes asszonyság küldte őket Rheimsba, hogy fiúk számára szegény-, azaz ingyeniskolákat tartsanak. De Lasalle nagy érdeklődéssel hallgatta Nyel terveit, de nyomban átlátta a nehézségeket, melyek azoknak útjában állanak. Házába vette Nyel és ifjú segédét, ő pedig barátaival közölte a tervet s sokáig megfontolván azokat, azon megállapodásra jutottak, hogy a szegényiskolát csakugyan meg kell alapítani egy tetterre kész plebánosnak kezdeményezésére. Ezen időben ugyanis, XV. Lajos uralkodása alatt, a plebánosoknak törvényadta joguk volt, hogy plebániájuk területén iskolákat állítsanak. De Lasalle tehát a szent-morici plebánost szemelte ki tervének megvalósítására. A plebános ráállott ily nagytekintélyű kanonok szavára és rövid idő múltán már megnyílt az ő vezetése alatt az új iskola, melynek tanítói Nyel és társa lettek. A szülők részéről is nagy volt az érdeklődés, tömegesen küldték gyermekeiket az ingyenoktatásra. De Lasalle nem vette le Nyelről szemét. Több ízben érintkezett vele, szívességeket is tett neki, de azért bensőbb összeköttetés nem fejlődött ki köztük, annál kevésbé gondoltak magasabb tervekre. Mégis itt

kell keresnünk az iskolatestvérek bölcsőjét. Nyel-nél ugyanis nemsokára többen jelentkeztek, hogy ők is, példáját követve, tanítók szeretnének lenni. Egy dúsgazdag asszony pedig tízezer frankot ajánlott neki egy másik ilyen iskolának szervezésére a szent jakabi plebánián. Nyel felvette a három tanítójelöltet s átvette az új iskolát is.

Buzgó, kitünő tanító, önzetlen ember volt ez a Nyel, de Pestalozzi hibájában szenvedett. Nem volt képes társulatában az összetartás, az egység és a szabályos rend szellemét fentartani; egy szóval képtelen volt másokat vezetni, mert nyugtalan természetű volt. De Lasalle azonban, kit már eddig is, mint a rend és szabály emberét ismerünk, belátta, hogy a fiatal embereket egységes, körültekintő és bölcs vezetés nélkül hagyni nem lehet. Azért kezébe vette a dolgot, hogy a jó kezdetnek jó hagyás legyen a vége.

A szent-morici plebánia szűk volt a megszapordott tanítók befogadására, jövedelme is kevés volt erre. A nemes kanonok saját költségén bérelt tehát házat lakása közelében, hogy saját konyhájából láthassa el őket. 1679 december 5-én vonultak be új otthonukba a tanítók s De Lasalle néhány legszükségesebb szabálylyal gondoskodott napirendjükről. Így megállapította a felkelés, ima, étkezés,

szórakozás és lefekvés idejét. Napközben többször átnézett hozzájuk, hogy engedelmességükről meggyőződjen. Nyel nemsokára a harmadik iskolát megnyitotta e házban; a gyermekek ide is seregestül tódultak. Mivel azonban Nyel sokat járt-kelt s keveset tartózkodhatott otthon, azért De Lasalle saját házába hívta a tanítókat és csak éjjelre küldte őket haza.

E felügyelet természetesen csak mellékfoglalkozását képezhette De Lasallenak. Főfoglalkozása továbbra is a theologia maradt. Különös gondot fordított a jansenista tanok támadására és cáfolgatására. 1681-ben oly sikerrel védte ellenük tételeit, hogy doktori rangot nyert. E magas tanulmányok és subtilis fejtegetések mintegy eltávolítani látszottak őt a népneveléstől, mely pedig életcélja lett. Nemsokára eljött az idő, mely közelebbi viszonyba hozta őt az iskolatestvérekkel.

Letelt ugyanis a bérlet ideje. Nyel kérte De Lasallet, hogy vegye egészen kezébe ügyüket. De Lasalle engedett az önzetlen Nyel kérésének és nevenapján, június 24-én, egészen házába vette őket. A mi eddig mellékfoglalkozása volt, annak most egész életét kellett szentelnie. A közvélemény megbotráncozott azon, hogy ő, a hittudor, az elemi ismeretek tanítóival szövetkezik; hogy ő, az ősi nemes család

sarja, ilyen jött-ment emberekkel lakik egy földél alatt; ő a kanonok, ilyen megvetett foglalkozást űz.

Természetes, hiszen ezen időben, mikor a nemesség a királyi udvarban sütkérezett, még az is szánalomra méltó foglalkozás volt, ha egy De Lasalle-féle pap plebániát gondozott, annál inkább megbotránkoztak tehát azon, hogy egy előkelő családból származó kanonok a szegény iskolákkal törődik. Családja különösen el volt keseredve, mert azt hitték, hogy szép jövő vár még Jánosukra, most azonban csalódniuk kellett. Az ő becstelenségének árnya őket is érte. Testvérei elhagyták őt, csak a legidősb Lajos, a ki szintén papi pályára készült, maradt vele.

Megérkeztünk De Lasalle életének azon pontjához, mikor megalapítja a keresztény iskolatestvéreket. Azon naptól fogva, melyen házába vette a tanítókat, mindinkább arra törekedett, hogy fegyelmezettebbé tegye életüket s vallásos társulat módjára szervezkedjenek. A követendő szabályokat ő maga nem írta elő, hanem a mit közös megállapodással szükségesnek tartottak, azt fogadta el szabálynak; de azt azután szigorúan be is tartották. Nyel egészen el volt ragadtatva és így szólt De Lasallehoz: «Ön egészen átalakította tanítóin-

kat, angyalokat csinált belőlük». Szerzetesi öltönyül fekete bő sautaint adott nekik.

De Lasalle belátta, hogy háza, mint szerzetesház, nincsen jó helyen és azért tanítótestvéreivel a St. Remy nevű külvárosba költözködött. Így mindinkább elfordult rokonaitól, barátjaitól, ismerőseitől és szinte bizonytalan jövő elé lépett. E pályán is Isten szeretete és a felebaráti szeretet volt vezérlő csillaga, másról nem is akart tudni.

Ha ő és társai elfordultak a világtól, ez nem fordult el tőlük. Tanítókat kértek tőle, új iskolákat adtak neki. De Lasalle mindenhová Nyelt küldte, ki mindig elemében volt, ha új házat vagy új iskolát kellett átvenni. Útközben azután lelkes ifjakat toborzott De Lasalle számára, úgy, hogy a keresztény iskolák testvérei számban is egyre növekedtek.

De Lasalle belátta, hogy ennyi teendő mellett nem felelhet meg kanonoki hivatásának s azért lemondott kanonoki állásáról. Persze, nem igen szívesen vették ezt ismerősei; az érsek hallani sem akart róla. Mivel azonban De Lasalle hajthatatlan maradt, az érsek legalább arra akarta bírni, hogy édes öccse, Lajos javára mondjon le. De Lasalle ezt sem tette, hanem egy idegen, de arra méltó pap javára hagyta ott kanoniáját.

Öccsét később kárpótolta az érsek. De még ez sem volt elég De Lasallenak. Volt neki még vagy negyvenezer livresre rúgó vagyona. Még mindig mondhatták neki tanítótestvérei, hiszen te gazdag vagy, ám mi szegényebbek vagyunk a koldusnál. Ő sem akart gazdagabb lenni társainál és azért ezt a vagyont is különféle jótékony-célokra fordította, társulatának és magának azonban egy fillért sem tartott meg belőle, mert az evangéliumi tanácsokat tartva szem előtt, a teljes szegénység útjára akart lépni.

Harminc éves volt ekkor. Nagy áldozata nem maradt titokban. Sokan dicsérték, még többen gáncsolták tulbuzgalmáért. De a dicséret és gáncs egyformán érintetlenül hagyta lelkét, előtte csak a nemzetek nagy apostolának szívet-lelket megrázó szózata volt döntő: «Mindent elveszítek, hogy Krisztust megnyerjem». Magasztos példája sokban keltett hivatást a tanítói pályára. Kezdték belátni, hogy az ifjuság nevelése, melyért a nemes és szentéletű kanonok oly nagy áldozatra kész, valóban fontos és szent dolog. Sokan, kik már a theologiai pályára léptek, ott hagyták azt s De Lasalle mellé sorakoztak.

A nép gyermekeit a tudatlanság és erkölcstelenség mételjétől megmenteni és a társadalom hasz-

nos tagjaivá nevelni! Ez a gondolat töltötte be De Lasalle lelkét. Egy eszmét megragadni egészen s teljesen, azt megvalósítani, ez szüli a nagy embert, ez hozza létre a nagy tetteket. Ő áldozatul hozta vagyonát, rangját, önmagát, hogy nagy eszméjét megvalósíthassa.

Az 1688. évtől fogva az iskolatestvérek, mint egyházi társulat szerepelnek. Egyházi ruhát hordanak és zárdai fegyelemben élnek. Ez utóbbi körülmény De Lasallet a vidéki plebánosokkal szemben sokszor igen kényes helyzetbe hozta. De Lasalle ugyanis nem akarta testvéreit szét-szórni, mert akkor nem valósíthatta volna meg a közös élet eszméjét, a falusi plebánosok viszont igen sokszor csak egy tanítót igényeltek, több testvérrre sem szükségük, sem költségük nem volt. Hogy azonban óhajukat mégis teljesítse, világi tanítókat is nevelt és így megalapította az első tanítóképzőt 1684-ben Rheimsban.¹ A plebánosok tehetséges ifjakat küldtek hozzá s miután olvasásban, írásban, számolásban, énekben, valamint e tárgyak tanításának módszerében kellő ismeretet szereztek, falusi iskolákban nyertek alkalmazást.

¹ Knecht Frigyes i. m. 58. l. Ugyanerről Asentrofer Ferenc ágostonrendű kanonok közleménye a Theologisch-praktische Quartalschriftban 491. lap.

E tanítóképző-intézettel kapcsolatban az ujoncnövendékek előkészítő-iskoláját is megalapította. Utóbbiban olvasás, írás, számoláson kívül főleg a káté tanítására helyezett főszólyt E növendékeket (14—15 éves ifjak) a többiektől egészen elkülönítette, még imagyakorlataikat is külön végezték.

De Lasallenak a népiskola körül halhatatlan érdemei vannak.

A XVIII. században nemcsak Franciaországban, hanem másutt is, így különösen Németországban a népiskolának nem voltak hivatásos tanítói. A világi hatóság, mely a reformáció óta az iskolákat kezébe vette, a népiskolát teljesen elhanyagolta. Az állam, mint az iskola ura, épen semmit sem tett ügyes tanítók kiképzésére. Elzülött kézművesek, elkergetett katonák, romlott erkölcsű skriblerek és bukott tanulók voltak a tanítók. Seckendorf és Türk elég keserűen panaszojják azt.¹

Franke, a hallei árvaház nagynevű alapítója segített ugyan e bajon, a mennyiben szegény főiskolai tanulókat ingyen ellátott s ezeket kötelezte árváinak oktatására. De önálló tanítóképző-intézetet ő sem alapított, az ő tanulóinak végső hivatása a prédikátorság volt.

¹ Heppé: Geschichte des deutschen Volksschulwesens. I. 247

Franke tanítványa, Hecker, már közelebb jár a tanítók szakszerű kiképzetésére, a mennyiben 1748-ban reáliskolájával kapcsolatban tanítójelöltek számára intézetet alapított. Ehhez hasonló intézet a XVIII. században elég sok keletkezett, de egyik sem volt önálló tanítóképző, hanem gymnasiumoknak, realiskoláknak vagy árvaházaknak mellékosztálya és Heppe szava szerint egészen «prekarius, mostohán gondozott létük» volt. Az első német tanítóképzőt von Erthal Lajos püspök alapította 1773-ban Würzburgban.¹

Jogosan mondtuk tehát, hogy De Lasalle a tanítóképzők megteremtője. Az ő novitiátusa az első mintaszerű tanítóképző, melyben hivatásos és ügyes tanítókat képezett a városi iskolák számára. A falusi iskolák igényeinek megfelelő képzést nyertek a világi tanítók, kiknek külön intézetet állított. A már kiképzett testvérek által vezetett iskolák pedig gyakorló-iskolául szolgáltak a tanítójelölteknek.

Ő tehát több mint kétszáz évvel azelőtt tervezte és megalakította azon intézményt, mely által egyedül vált lehetségessé egy hivatásos tanítóság képzése s a népiskoláknak szélesebb körben való fellendülése.

¹ Knecht Jusztusz Frigyes i. m. 61. l.

1685-ben még egy ilyen tanítóképzőt állított fel La Fereben Mazarini Károly hercegnek bőkezűségéből.

Senki sem örült jobban a keresztény iskolatestvérek ezen haladásának, mint Nyel, a ki őszintén bámulta a tiszteletreméltó alapítónak önfeláldozását és szervezőképességét.

Elérkezettnek látta tehát az időt, melyben visszatérhet, a honan jött, Rouenba; hiszen küldetését a lehető legjobban teljesítette. Nyel távozásával De Lasalle rendfőnököt akart választatni testvéreivel, mert ő csak a lelki vezetést óhajtotta magának fentartani. Egybegyültek is azok 1686 jun. 9-én Rheimsban. De Lasalle mindenképen alázas akart lenni és azért kérte társait, hogy ne őt válaszsák főnöküknek. Ékesszólása kellő hatással volt, az iskolatestvérek Lheureux Henriket választották főnöküknek. Azonban az egyházmegyei hatóság nem fogadta el a választást és De Lasallet helyezte a társulat élére.

De Lasalle intézménye mindeddig csak egy egyházmegye területére szorítkozott. Ő azonban igazán katholikussá, az egész anyaszentegyházra óhajtotta azt kiterjeszteni és azért az egyházi, valamint a politikai élet centrumaiba, Rómába és Párisba szerette volna iskolatestvéreit telepíteni.

Páris ekkor a művelt világ központja volt. Ipara és kereskedelme szinte szokatlan lendületnek indult, tudománya és művészete virágkorát élte, a francia irodalom szóvivő volt és Páris nyelve kiszorítani kezdte a világbiró latint. Páris dominált, ő volt az ünnepelt, feléje nézett minden szem. De Lasalle is Párisra vetette tekintetét. Ha itt e nagy világvárosban intézménye megállja helyét, úgy vélte, hogy az egész világon is elterjedhet az.

Tervét gyorsan megvalósíthatta, mert hívják őt. A szent-sulpicei plebános ugyanis kéri őt, hogy vegye át iskoláit, mert az ő tanítói sehogy sem felelnek meg hivatásuknak.

De Lasalle két testvér kíséretében 1688 február 23-án érkezett Párisba. Ő maga vette át az iskola vezetését és első dolga volt, hogy vizsgálatot tartott a gyermekekkel, kik eddig mind egy terembe zsufolva hallgatták tanítójukat. A vizsgálat eredménye szerint azután három csoportba osztotta a tanulóereget. Mindegyik csoportnak külön tantermet és külön tanítót rendelt.

Külön iskolai rendet és tananyagbeosztást készített. A munkát is bevette a tanításba, de azt a nevelés eszközeként használta csak és nem főcél-nak, mint elődjei, kik a tanulóereget önző cél-

jukra használták. A fősúlyt a valláserkölcsei nevelésre fektette, éppen azért minden nap volt hitoktatás. Hetenkint kétszer a szent-sulpicei ifjú papok magyarázgatták a kátét, a többi napon De Lasalle és társai. Önfeláldozó szeretete és buzgó tanítása szokatlan eredményt mutatott fel, úgy, hogy a plebános még több iskolatestvér ellátását vállalta magára. Hanem nem tetszett e siker a régi tanítóknak, kik mintegy megszégyenítve látták magukat s azért gyűlöletükben a rágalom és intrika fegyvereit emelték De Lasalle és társai ellen. De álnokságuk mihamar kitűnt. Az iskolatestvérek ellen tartott fegyelmi vizsgálatokból napnál fényesebben kitűnt ártatlanságuk, úgy, hogy a gyűlölet hajszája csak nagyobb fénybe helyezte De Lasallet és buzgó társait.

E közben De Lasalle a birodalom központjában való tartózkodását arra használta, hogy testvéreit is közelebb hozza. Előbb a novitiátust megelőző iskolát, majd az ujoncnövendékeket is Páris egyik külvárosába, Vougirardba helyezi át. Szervezettebbé is teszi testvéreit. Néhány hónapra maga köré gyűjti összes tanítóit, lelkigyakorlatokat tart velük, hogy a szerzetesi szellem, mely sokban már lelohadt, újra tápot nyerjen. Belátta azt, hogy a legtávolabbra eső testvérekkel is fenn

kell tartani az összeköttetést, mert különben csakhamar veszni indul az egység! Ennek fentartására legalkalmasabbnak találta a pontos levélbeli összeköttetést és személyes látogatást.

Bizony nagy szükségük volt az iskolatestvéreknek erre az egységre és szerzetesi szellemre, mert alighogy megerősödtek benne, már is kemény próbák vártak rájuk. Ellenök fordult a rút kenyér-irigység, habár szegények eleget koplaltak. De nem is a sok bőjtöt irigyelték tőlük, hanem nagyszámú tanítványukat. A szülők t. i. tömegesen küldték gyermekeiket a buzgó testvérekhez, a mi sehogy sem tetszett az iskolamesterek kiváltságos rendjének. Ebben az időben ugyanis az írás mesterségét egy külön céh tanította, mely a régi könyvmásolókból került ki, kiket a könyvnyomtatás megfosztott jövedelmező mesterségüktől. Kárpótlásul az ő kizárólagos joguk volt másokat írni tanítani. Sok kiváltságuk volt és a ki céhükbe akart állni, annak háromnap vizsgálatot kellett kiállni és tizenkét írásnemben bemutatni mesterművét.

Ezek támadtak első sorban De Lasalle és társai ellen s hosszú perekkal keserítgeték őket. A perben minden forumnál vesztesek maradtak az iskolatestvérek, még a scholasticus is ellenük fordult, míg végre a tanszabadság nagy apostola, De

Lasalle maga védte az ügyüket a parlament előtt oly hatásosan és annyi meggyőződéssel, hogy végtére mégis győzedelmeskedtek s rövid ideig békét élvezhettek.

A béke idejét De Lasalle újabb paedagogiai alkotásokra szentelte.

Igy 1700-ban a szent-ipolyi templom plebánosa és többek közreműködésével tanítóképzőt állított fel Párisban. Ebben is a falusi iskolák részére készítette elő azon tehetséges ifjakat, kik plebánosuktól jó erkölcsi bizonyítványt hoztak. A nevelés-tan és oktatástan elméleti és gyakorlati tanítása mellett a főbb tárgyak ezek voltak: olvasás, írás, egybekötve nyelvtannal és helyesírással, számtan, mértan és ének. E tanítóképzőt azonban nem vezethette személyesen, mert ugyanekkor a szám-űzőtt ir király, II. Jakab a katolikus irlandi ifjakat bízta De Lasallera, kinek paedagogiai hírneve bejárta egész Franciaországot. Hogy e magas megbízásnak megfelelhessen, konviktust nyitott az irlandi és más ifjak számára, kiket a magasabb tanulmányokban személyesen oktatott. Már ekkor sok szülő fordult hozzá, hogy javíthatatlannak látszó gyermekeiket is vegye gondozásába. De Lasalle nem zárkózott el kérésük elől s jó eredménnyel megpróbálkozott a paedagógiának ezen irányával is.

De Lasalle dicsősége és hervadhatatlan érdeme, hogy ő alapította az első ipariskolát.¹ E célra több testvért a mértanban, építéstanban, rajzolásban és könyvvitelben kiképeztetett és 1699. a Szent Sulpice-ben megnyílt ez ipariskola, melynek mindjárt 200 látogatója volt. A tanítás vasárnapon délután folyt 12 órától 3-ig és vallásoktatással végződött. Idővel azután tovább fejlesztette ezen a paedagogia terén egészen új alkotását.

Ha a Port Royal iskoláit szokatlan dicsérettel halmozzák el, mivel anyanyelven kezdték a tanítást, úgy ép oly mértékben illeti dicséret De Lasallet és keresztény iskolatestvéreit, mert ők is kezdetől fogva a gyermekek anyanyelvén tanítottak.

Míg De Lasalle paedagogiai új alkotásokkal fáradozott, az örök városról, Rómáról sem vette le szemét. Maga szeretett volna Rómába menni, hogy az Apostolfejedelmek utódjának trónja előtt alázattal kérje üdvös intézményének megerősítését és az anyaszentegyház áldását. Ám a sok intézet visszatartotta és azért Gabriel testvért küldte Rómába, hogy ott is megvessék lábukat a keresztény iskolatestvérek.

¹ Knecht Susztusz Frigyes i. m. Ugyanerről Asentborfer közleménye a Theologisch-praktische Quartalschrift ezidei évfolyamának II. füzetében.

Említettük, hogy a keresztény iskolatestvérek ellenségei csak rövid ideig nyugodtak. A vihar elült, hogy annál hevesebben tombolhasson. A jansenisták áramlata fenyegeti most őket. Ezek ugyanis magát a belső szervezetet akarták saját ízlésükhöz képest átalakítani, mert a rohamosan terjedő iskolák jó missiót teljesítettek volna tévtanaik terjesztésében. A veszély erre annál nagyobb volt, mert maga a párisi érsek, ki szintén a jansenismus híve volt, avatkozott a rend ügyébe és egy jansenista papot akart az iskolatestvérek élére állítani azon alattomos szándékkal, hogy «qualis rex, talis grex».

Az alázatos és istenfélő De Lasalle már belet nyugodott volna, nem ugyan a jansenista tanokba, melyek ellen teljes erővel küzdött, hanem az intézmény vezetésének átadásába. Azonban a testvérek teljes hatalommal tiltakoztak az érsek erőszakos beavatkozása ellen. Erélyük győzedelmeskedett és De Lasalle, kinek most nem kellett védekeznie, tovább terjeszkedhetett.

Rouenben régi kastélyt bérelt, melyet azelőtt bencés apácák használtak nyári tartózkodási helyül. Ide vonult újoncnövendékeivel és mivel még igen sok helyük volt, újabb paedagogiai vállalatba fogott. Franciaországban ugyanis oly ifjak szá-

mára, kiknek jövőendő pályájukon a latin nyelv ismerete nem volt szükséges, de azért mégis magasabb műveltségben részesülni akartak, még nem volt megfelelő tanintézet. De Lasalle nagy tapintattal pótolta e hiányt, a mennyiben e kastélyban fiúnevelő-intézetet nyitott, melyben az elemi ismereteket folytató reáloktatást kezdett. Az elemi oktatás katekizmus és bibliából, francia olvasás és utána latin olvasásból, kéziratok betűzéséből, nyelvtan és helyesírásból, számtanból, énekből és rajzból állott. A magasabb oktatás pedig a vallásoktatáson kívül a történelmet, földrajzot, retorikát, irodalomtörténetet, könyvviteltant, mennyiségtant, építészettant és természettant foglalt magában. Ehhez járultak még hydrográfia, mechanika, differentialis és integral-számítás, kozmográfia, zene és modern nyelvek. Az intézetnek nagy botanikus kertje, szép physikai szertára és gazdag könyvtára volt.

Miután a St. Jon-i intézet (így nevezték a roueni régi kastélyt) több éven át sikerrel működött, sok szülő újra ostromolta De Lasallet, hogy rossz erkölcsű gyermekeiket is vegye nevelése alá. A nagytekintélyű paedagogus, mivel már Párisban is sikerrel próbálkozott e téren, nem ijedt meg a nehéz feladattól sem. Felvette az ilyen rakoncátlan ifjakat s számukra külön intézetet állított, melyet

a «libertinusok pensionatus»-ának nevezett. Ennek az intézetnek külön törvényeket és külön igazgatót adott. Később teljes javító-intézetté fejlesztette oly módon, hogy két osztályba sorozta lakóit. Azokat, kik heves szenvedélyeik és fékezhetetlen magaviseletük miatt félelmetessé váltak, külön cellákba zárta. Nem társaloghattak, de szabad volt nekik madarakat nevelni és kertészkedni, a mi csillapítólag hatott durva kedélyükre és magányukat is élénkítette.

Azok pedig, a kik a házirendet megtartották, a másik osztályt képezték. Közösén tanultak francia nyelvet, irodalmat és számtant és valamilyen mesterséget. Idő folytán jó mesterek kerültek ki a St. Jon-i házból, kikkel azután gyönyörű templomot és mintaszerű intézeteket építtetett.

De Lasalle további sorsa folytonos zaklatás és üldözés. Majd a könyvmásolók irigysége, majd a jansenisták alattomosága, majd a plebánosok féltékenysége gördítettek útjába akadályokat. De az önfeláldozó, lángbuzgalmú férfiú Istenbe vetett hitével és bámulatos türelmével minden akadályon győzedelmeskedett. Ha itt kiűzték, másutt annál szívesebben várták. Intézeteit szegényekké, de függetlenekké is tette. Ugyanis sem a könyvmásolók irigysége, sem a jansenisták cselfogásai nem voltak

oly veszélyesek intézeteire, mint a plebánosok féltékenysége. Ezek, mint a község lelkipásztorai és mint az iskolák urai, a társulat belső ügyeibe, szervezetébe is beavatkoztak és saját felfogásuk szerint kívánták a testvéreket kormányozni. Ez pedig megbontotta volna a társulatot. Mi lett volna az egységből, ha a hány fej, annyi egyéni vélemény kormányozza őket! Azért a különben oly alázatos De Lasalle teljes erővel küzdött társulatának függetlenségeért.

Rendkívüli tapintatára vall azon körülmény is, hogy aggkorában lemondott kormányzói tisztéről. Társulatának tagjai közt t. i. ő volt az egyetlen felszentelt pap. A többieket eltiltotta még a latin nyelv tanulmányától is, csak azért, hogy soha papokká ne lehessenek, hanem mindig népiskoláiknál maradjanak. Már most, ha ő meghal, a társulat ellenei könnyen idegen embert helyezhettek volna az iskolatestvérek élére azon megokolással, hogy felszentelt papnak kell azokat kormányoznia. Összegyűjtötte tehát társait és miután a társulat végleges szervezetét megállapították, 1717 május 8-án általános főnököt választottak Barthélemy testvérök személyében. De Lasalle utolsó napjait mint alázatos rendtag fáradhatatlan munkában töltötte, míg végre 1719-ben, április 7-én, nagy-

pénteken St. Jonban meghalt. Holtteteme a St. Jon-i pompás templomban pihen.

Emlékének a hálás franciák közadakozásból, mint a nemzet nagy fiának, szobrot emeltek Rouenben (1875-ben). A főalak De Lasallet tünteti fel, a mint egy balján álló fiúcskát oktat, a ki nagy figyelemmel csüng a mester szaván; jobb oldalán egy másik fiú ül, a ki szorgalmasan tanulja leckéjét. A talapzat négy sarkán kedves gyermekalakok állanak annak kifejezésére, hogy az iskolatestvérek intézménye a világ minden tájára terjed.

De Lasalle halálakor huszonhárom rendházban már több mint kétszáz tagot számlált a társulat. Az őt követő második rendfőnök, Timót testvér megszerezte a ker. iskolatestvérek intézményének az egyházi és állami jóváhagyást. Az alapító maga nem járt ezután, mert sokkal alázatosabb volt, semhogy saját intézményének megerősítését kérje; másrészt jól tudta, hogy ha beválik a társulat, úgy a megerősítés sem fog késni. És nem csalódott. Mert 1721 március 2-án XV. Lajos francia király megerősítette a társulatot a szokásos patens-sel. Rómából pedig XIII. Benedek pápa adta meg 1725 január 25-én «In apostolicae» című bullájával a congregatio jóváhagyását.

A keresztény iskolatestvéreket folytonos fejlő-

désükben csak a francia forradalom akasztotta meg, mert végleg megszüntette őket. De már Napoleon császár engedve a közóhajnak, visszaállította őket. Ma a szentéletű alapító szándékához híven, a szélrózsa minden irányában működnek az iskolatestvérek.

Franciaországban, Spanyolországban, Svájcban, Poroszország és Lotharingiában, Belgiumban, Angliában, Itáliában, Törökországban, Tunis és Egyiptomban, Madagaskarban, Canadában, New-York és St. Louisban, Uj-Mexikóban, Californiában, Ecuador és Chiliben, Chinában, Indiai Malakában, legutóbb pedig édes hazánkban találjuk őket.

Bölcs alapra fektetett intézményük szilárdságát legjobban bizonyítja az, hogy még soha reformra nem szorultak.

II.

De Lasalle irodalmi működése, paedagogiai és didaktikai módszere.

A PAEDAGOGUSOKAT közönségesen három osztályba szokás sorozni. Az elsőbe a «theoretikusok» tartoznak, a kik csak elméleteket írtak a nevelésről, a nélkül, hogy azokat megvalósítani törekedtek volna. A másodikba a praktikusokat sorozzuk, kik irodalmilag nem, csakis gyakorlatilag működtek a nevelés terén. A harmadik végre azokból kerül, kik úgy irodalmilag, mind gyakorlatilag voltak paedagogusok.

De Lasalle ez utóbbi kategóriába tartozik. Ő nemcsak tanított és vezette az iskolákat, hanem paedagogiai munkákat is hagyott ránk. Szabálykönyve, melyet a testvérek számára írt, nagy paedagogiai bölcseségről tanúskodik. Főműve a: «La Conduite des écoles chrétiennes», vagyis a keresztény iskolák vezetése.¹ Ezen vezetés három

¹ Knecht i. m.

részből áll. Az első felöleli mindazt, a mi a tanulók iskolába jöttétől egészen hazamenetelükig az iskolában történik. A második rész az iskolai rendtartás módjairól értekezik. A harmadik végre az iskolának felügyelőjéről, a tanítójelöltek gyakorlati vezetéséről és a nevelésről szól.

Az első rész a tanítónak és a tanulóknak az iskolában tanítandó magaviseletét beszéli meg. Nevezetesen szól a tanulók fogadásáról és elhelyezéséről, a tananyag célszerű beosztásáról, a leckéről és azok magyarázatáról, valamint mikép kell a növendékeknek azokat megtanulniok, a feladatokról. Ez általánosságot az egyes tantárgyak külön módszere követi. Bőven szól az olvasásról és írásról (különösen az írószerszámok, írásmódok, testtartás és tolltartásról, a füzetekről és a javításról), a földrajzról, számtanról és rajzról. Nem feledkezik meg a káté tanításáról, a templomról és a concertationról sem. A szakasz befejezése az illem szabályait, az iskolai imákat és végre az iskolából való hazatérést tárgyalja. A második részben behatóan foglalkozik azon módokkal, melyek segítségével a tanító növendékeit gondos figyelemmel kísérheti, rendben tarthatja és kellőleg foglalkoztathatja. A jelekről, melyek az iskolában használtatnak, a kérdésekről és a büntetésről is szól. Tárgyalja a

büntetés neveit és kellékeit, az erélyt és kegyes-séget. Szól még azután a panaszkodókról és vád-lottakról, az individualitás tekintetbevételéről, az iskolamulasztásról és annak szigorú megítéléséről, a szünnapokról és szünidőről, a jutalmazásokról, iskolai hivatalokról (vigyázó és repetitor), az iskolák építési módjáról és célszerű berendezéséről. A har-madik szakasz különösen a tanítóképzést tárgyalja, melyet az iskola felügyelője vezet. Értekezik még a tanító jó tulajdonságairól és azon hibákról, melyektől óvakodnia kell.

Ez a könyv értékét el nem vesztheti, mert mély pszichológiai megfigyelés és széleskörű tapasztalás eredményét őrzi. Ha egyes methodologiai dolgok most már jobbaknak engedhetnek helyt, nem kell felednünk, hogy épen ezek javították közel kétszáz évvel ezelőtt a népiskolai oktatást. De Lasalle különben nem is kész és változhatatlan systemát, nem dogmákat akart nyújtani, hanem csak útmuta-tást. A mit e könyvben foglalt, az a hagyomány útján úgyszólván hússá és vérré vált társulatában, azért ha nem is teljesen menthető, de legalább érthető, hogy egyes dolgokat csak röviden érint, míg másokat többször is említ.

De Lasalle tankönyveket is írt, mint pl.: «A ke-resztény kötelességei»-t, a «Register»-t (kereskedelmi

levelezések és üzletkötésről). De ezekből egy példány sem maradt ránk. Csak egy olvasókönyve élte túl a francia forradalmat ez: «Az illem szabályai és a keresztény udvariasság». Troyesben 1713-ban nyomták gotikus betűkkel, hogy a tanulók ezeket is ismerjék. Az udvariasságról már Erasmus írt 1530-ban levelet «Szokások udvariassága» címén. De ez csak az udvarok emberét tartja szem előtt. Még inkább tapasztaljuk ezt egy 1671. ismeretlen szerző illemtanában. Az erkölcsi szempont egészen kiszorult, csak a salonokban és színházakban való megjelenés és a gazdagokkal való érintkezés jön szóba; úgy, hogy az udvariasság már nem egyéb üres formánál és egészen az egoismust szolgálja. De Lasalle keresztény illemtant írt, melyben a társadalmi kötelességeket a keresztény erkölcsstanból magyarázza és a szentírás mondásaival okadatozza. Tankönyvnek azért alkalmazta, mert leginkább rászorultak szegény tanítványai, kik otthon ilyenekről mit sem hallottak.

Leveleiben, melyeket a testvérekhez intézett, pädagogiai alapigazságokat és tanácsokat ad. Pädagogiai gondolatokat tartalmaznak «Elmélkedései» is, melyeket az év minden vásár- és ünnepnapjának evangéliumáról írt. Van még egy kézirat munkája is, melyben a visitorok kötelességeiről ír.

Ez az ő irodalmi hagyatéka. Lássuk már most, hogy mennyiben volt ő reformator a nevelés terén.

De Lasalle a tulajdonképeni népiskolának megalapítója; mert ő a latin nyelvet a legszigorúbban eltiltotta és az anyanyelvet tette az oktatás egyedüli alapjának. Evvel teljesen szakított a régi francia iskolával, melyben épen a latin nyelvet tekintették a tanítás alapnyelvének. Hogy a fiúk jól syllabizálni tanuljanak, legelőször a «Magnificat»-ot, vagy a «Salve Regina»-t olvastatták velük. Csak ha ezt jól tudták, kezdődött a francia olvasás. Így négy, öt év is beletelt, míg megtanultak olvasni. De Lasalle megfordította a módszert.

A Vezetés 38. lapján kimondja, hogy már az első olvasókönyv is legyen összefüggő, a gyermek által könnyen megérthető beszéd és nem értelmetlen szavak. A második könyv keresztény tanítások gyűjteménye. A harmadik tárgyát a helyi körülményekhez képest maguk a testvérek határozzák meg. Az olvasandó feladat legyen mindig befejezett teljes gondolat, mondat, szakasz vagy fejezet.

A latin olvasást a zsoltárkönyvből kell tanulniok, de csak azok tanulhatják, kik jól tudnak már az anyanyelven olvasni.

Ezen fontos újítást a chartrensi püspöshöz írt egyik levelében így okadatolta: «A francia olva-

sásnak azért is több a haszna, mert disponál a latin olvasásra, míg ez nem készíti elő a francia olvasást. A tapasztalatból tudom, hogy azon gyermekek, a kik anyanyelvükön jól olvasnak, egész könnyen olvashatnak olyan szöveget, melyben, mint pl. a latinban, minden betűt ki kell ejteni; de nem így azoknál, kik megfordítva tanultak olvasni. Ezeknél felmerül ugyanaz a nehézség, mint azoknál, kik csak betűket raknak egymás mellé és így alkotják a szótagokat és szavakat. Következőleg a legtöbb nem tud francia szöveget olvasni és latinul is nevetségesen».

«Végre csakis az anyanyelv alkalmas arra, hogy a tanító szavaival a növendék esztét és szívét képezze. A latin munkák ilyen gyermekek számára csak holt betűket és érthetetlen szavakat foglalnak magukban.»¹

Ezekből világosan láthatjuk, hogy De Lasalle mennyire tudta megérteni az iskola hivatását. A gyermekek esztét és szívét kell ebben képezni. Ő tehát tisztán paedagogiai indítóokból tette a latin helyére az anyanyelvet. És még sem tetszett ez kortársainak. Első életírója, Blain (1733-ban) említi, hogy az iskolatestvéreket a latin nyelv kiküszöbölése miatt «Ignorantinusok»-nak gúnyolták. Pedig

¹ Knecht i. m. 214. l.

épen a latin nyelvnek ezen «ignorantiája» tartotta meg őket a népiskolának. Mert ha ők is a classicus tanulmányokba fognak, úgy népiskoláik egész bizonyosan felsőbb iskolákká alakultak volna. Eléggé bizonyítja ezt a piaristák története.

Azon kiváló érdemét, hogy a tanügy javítására az első tanítóképzőt alapította és hogy ipar- és reáliskolát is tartott, már életrajzában méltányoltuk.

Az is kiváló érdeme De Lasallenak, hogy a szülőket tanköteles gyermekeiknek szorgalmasabb iskoláztatására bírta. Testvéreinek határozott utasítást adott, hogy miképen bánjanak az iskolát mulasztókkal. Figyelmeztetni kell, úgymond, a szülőket, hogy gyermekeiket iskolába járatni kötelesek és arra a nagy kárra, mit azoknak okoznak, ha nem fognak tudni olvasni és írni. Mivel többnyire az olyan szülők gyermekei mulasztanak, kik alamizsnát szoktak kéregetni, pontos jegyzéket kell vezetni a mulasztókról és oda hatni, hogy azok alamizsnát ne kapjanak. A fő, hogy a gyermekek megszeressék az iskolát úgy, hogy utána mint valami jutalomért vágyódjanak. A szülők ilyenkor szívesen engednek gyermekeik kérésének. Sőt De Lasalle magát a tanítót teszi a mulasztásért felelőssé.

Az iskolák felügyeletét és vezetését mintaszerűen rendezte. Minden zárda élén áll az igazgató, kit

az általános Főnök három évre kinevez. A testvérek az igazgatót, mint atyjukat tartoznak tisztelni, szeretni és neki mindenről, mit az iskolában vagy azon kívül tesznek, számot adni. A ház igazgatója egyúttal az iskola felügyelője is. Ha egy helyen több felügyelő szükséges, úgy azok minden héten jelentést tesznek a ház igazgatójának a növendékek előmeneteléről és a tanító működéséről. Az igazgatókat pedig a Visitator szokta évenként ellenőrizni.

Az iskolai nevelés módszere körül is szerzett érdemeket. Nem annyira külső fegyelemmel, hanem belsőképen akarta növendékeit nevelni. De mivel ez csak vallásos nevelés által lehetséges, azért ezt tette az egész nevelés központjává. Nevezetesen két sarkalatos erényre igyekszik növendékeit nevelni: az isteni félelemre, mely a bölcsesség kezdete és az Isten szeretetére, mely a törvény teljesítésében nyilvánul. Az e célra segítő vallásos gyakorlatok közt egy egészen sajátost is irt elő.

A keresztény iskolatestvérek osztályaiban ugyanis minden félórában fenhangon mondja a vigyázó: «Emlékezzünk meg róla, hogy Isten jelen van!» Legott abbahagyják a tanulást és mindnyájan csendben imádkoznak egy «Ave Maria»-t vagy valami röpmát. E különös gyakorlat célja, hogy

a növendékek később is, ha már az iskolát elhagyták, gyakran megemlékezzenek Teremtőjükről.

A növendék tanítóját tisztelni tartozik. De mivel a tiszteletet nem lehet kieroszakolni, azért a testvéreknek kiérdemelniök kell azt. «Nagyrabecsüljük tehát hivatásukat és iparkodjanak minél erényesebbek lenni», mondja De Lasalle. Erélyt szeretettel és kegyességgel kell egybekötniök. Kerüljenek mindent, a mi növendékeik előtt kiállhatatlanokká tenné őket. Legyenek következetesek, de nem szenvedélyesek. Erélyesek, de nem zsarnokok. Kerüljék a haragot és türelmetlenséget. Megköveteli továbbá testvéreitől, hogy folytonosan ügyeljenek növendékeikre, mert különben nem lesz rend az osztályban. Semmi se kerülje ki a tanító figyelmét. Ha a tanulók rosszak, úgy csak figyelmünkkel és nem a türelmetlenséggel fogjuk javítani azokat. Különben pedig alázatot, okosságot, bölcseséget, önmérsékletet, buzgóságot, jámborságot, állhatatosságot, erélyt, célt és nagylelkűséget kíván a tanítótól.

A keresztény paedagogia a jutalmazást ép oly jogosultnak tartja, mint a büntetést, mert tudja, hogy a jó tett véghezvitele nehéz, önmegtagadást kíván és azért jutalomra méltó. Tudja, hogy Isten azért adott az embernek szégyenérzetet és becsvágyat, hogy általuk megkönnyítse a jó cselekedetet,

azért kötelességének tartja e két tényezőt a nevelés eszközeivé tenni.

Ez volt De Lasalle nézete is. Ő a jutalmazás különféle nemét (privilegiumok, képek, jó osztályzat) alkalmazta, hogy általa a növendékeket nemes versenyre keltse. A legnagyobb jutalmat a jó magaviselet érdemli, másod sorban az előmenetelt és harmad sorban a figyelmet és a szorgalmas iskolalátogatást szokta jutalmazni. A jámborságot szebb jutalom, a szorgalmat pedig nagyobb illeti, mint az előmenetelt. Tehát többre kell becsülni a jóakaratot, mint a tehetséget.

Ismeretes, hogy a tizenhetedik és tizennyolcadik században sok és kemény büntetés járta az iskolában. Folytonos verés, szidás, fenyegetés, káromkodás, testi hibák gúnyolása volt a disciplina hatásos eszköze.¹ Úgy, hogy az iskolát valóságos fegyháznak tekintették. De Lasallenak sokkal magasabb fogalma volt az iskoláról. Ezért teljesen elítélte korának büntetéseit és szelidebbeket, neme-sebbeket alkalmazott.

Jelszava volt, ha akarjuk, hogy iskolánk fegyelmezett legyen, úgy minél kevesebbet büntessünk. Legyen meggyőződve a tanító, hogy jellemzilárd-sággal, erélylyel, komolysággal, hallgatagsággal

¹ Heppe, Geschichte des deutschen Volksschulwesens, I. 37.

inkább szerezhethet tekintélyt, mint kemény bánásmód vagy ütés által. Így csak elősegítené a sok mulasztást. Hogy a büntetés használjon, a következő tulajdonságokkal kell bírnia. Legyen: 1. Tiszta és pártatlan, úgy, hogy ellenszenv, bosszúvágy vagy rossz kedv ne legyen benne részes. 2. Szeretetteljes legyen, mert célja a javítás. 3. Igazságosnak és 4. a hiba természetéhez mértnek kell lennie. 5. Mérsékelt legyen, vagyis inkább enyhe, mint túlszigorú. 6. Szenvedély nélkül büntessen a tanító, soha sem felhevülés vagy izgatottság állapotában; várja meg, míg a növendék indulata csillapodik és hibáját belátni kezdi. 7. Legyen okos, azaz ne ártalmas és ne olyan, hogy miatta esetleg szégyenkeznie kellene. 9. Tiszteletteljes és csendes. A tanuló vesse alá magát engedelmességből és ne lármázzék alatta se ő, se a tanító.

A vezetésben több büntetési esetet említ De Lasalle és megmondja, hogy milyen büntetést szabjon rá a tanító. Pl. Ha a gyermek későn jön, úgy első esetben figyelmeztetni kell őt. Ha ismételten jön későn, úgy büntetni kell őt avval, hogy egy vagy két héten keresztül mindjárt az osztály megnyitásakor legyen jelen. Ha egy gyermek nem olvasta el az olvasás gyakorlására feladott leckéjét, úgy ennek egy részét kívülről kell meg-

tanulnia. Ha nem írta meg szépen iskolai feladványát, úgy házi dolgozatot kap. Leghasznosabb büntetés az, ha feladunk neki valamit tanulni.

E kevés példából is láthatjuk, hogy De Lasalle a büntetésben mindig arra törekedett, hogy a hibával ellenkező erélyt gyakoroltassa a növendékkel. Említésre méltó, hogy a most oly divatos «bezárás» nem fordul elő az iskolatestvéreknél. A testi fenyítést elvileg nem tiltotta el, de csak a legritkább esetben engedi meg és akkor is az igazgató beleegyezése szükséges. De már Blain említi, hogy az iskolatestvérek mintegy törvénynek tartják a testi büntetés kerülését. A vezetés későbbi kiadásaiiban már ki is hagyták az erre vonatkozó pontot.

A büntetésnél, valamint az egész vezetésben De Lasalle folyton hangoztatja az egyéni természet tekintetbe vételét. Azért a tanító főkötelessége, hogy növendékeinek egyéni természetét, idegalkatát kiismerje. Mert nem minden embert lehet egyformán vezetni; egyiket szeliden, másikat erősen kell fogni. Egyik nagy türelmet igényel, míg a másikat folyton kell bátorítani. Némelyiket erősen kell korholni, hogy megjavuljon, másra meg szüntelen kell ügyelni. Mindehhez biztos ítélő és nagy megfigyelő képesség szükséges.

A tanítás módszere közül is szerzett érdeme-
ket. Hogy ezeket kellőképen méltányolhassuk, meg
kell ismernünk korának módszerét. Az iskolát a
házinevelés kiegészítőjének tartották és azért abban
is úgy tanítottak, a mint otthon szokás a gyerme-
keket oktatni. A tanító mindegyik növendékével
külön foglalkozott. Mindegyiket külön tanította,
mindegyiket külön hallgatta ki, mindegyiknek külön
leckét adott, mindegyiket külön javította és külön
figyelmeztette; úgy, hogy minden óra számos
magánleckére oszlott és a közvetlen tanítás csak
egy minimuma esett egy-egy tanulóra. Mivel sok
növendék volt az osztályban, világos, hogy a négy-öt
órai tanításiidőből csak egy-két percet szánhatott a
tanító egy-egy növendéknek és a többi időre azok
egészen magukra voltak hagyatva. Hogy ily módon
a tanítás kevés eredménnyel, de annál több fárad-
sággal járt és a disciplina meg rendbetartása csak-
nem lehetetlenné vált, az világos. Azért De Lasalle
ezen terméketlen módszer helyébe behozta a töme-
ges, vagyis osztálytanítást. Már Comenius han-
goztatta «Didactica Magna»-jában, hogy a tanító
valamennyi tanítványát egyszerre oktassa. De szavát
nem hallották, munkái a könyvtárak csendjében
pihentek. De Lasalle bizonyára nem tudott Com-
eniusról. Hanem annál többet tudott Demiáról

és Fourrierről,¹ kik a közös oktatást meghonosították a leányiskolákban. Ezt a módszert ő kifejtette, minden tárgyra kiterjesztette és az iskolatestvérek által sokfelé meghonosította, úgy, hogy a közös oktatást ép oly joggal nevezhetnők De Lasalle módszerének, a milyennel a váltakozó rendszert Bell és Lancaster-féle módnak nevezik.

De a kivitele nem volt oly könnyű, mint azt első tekintetre gondolnók. Oly osztályokban, melyben a tanulók mind ugyanazon fejlődési fokon állanak, kevesebb nehézséggel járt. De az iskolatestvérek iskoláiban különféle korú és különféle előismeretekkel rendelkező tanulók szorongtak, kiket egyáltalában lehetetlen volt egy időben tanítani.

De Lasalle azért az iskolákat a tanítványok számaránya szerint és a rendelkezésre álló tanerőkhöz képest több osztályra és magát az osztályt több csoportra osztotta. A tanulókat a gyengék, közepesek és a jelesek csoportjára osztotta és mindegyik csoportnak külön helye volt az osztályban.

Igy az olvasásnál arra figyel a tanító, hogy minden tanuló olvassa a szöveget, melyet az egyik

¹ Fourrier Péter a «Notre Dame»-ről címzett tanítással foglalkozó apácák rendjének alapítója. (1600.)

fenhangon olvas. Ezért több ízben másokat szólít, hogy a többit meglepje és figyelmükről meggyőződhessek. Ilyen utasítást ad De Lasalle a helyesírás, szépírás, számtan és káté tanítására is. A tömeges oktatás megkönnyítésére elrendelte, hogy minden osztályban a falakon az A. B. C. és a szótagok táblái függjenek. E táblákon a tanulók főkötelességeire (szorgalom, figyelem) vonatkozó aranymondások is voltak. A rend és figyelem tartására megkívánja De Lasalle: 1. hogy a tanító minden tanulót foglalkoztasson és 2. nagy csendet. De hozzá is teszi, hogy gondolja meg a tanító, hogy hiába kívánja ezt, ha ő maga nem tartja be és azért inkább jó példájával, mint szóval oktatson erre.

Mily egyszerű és mily hatásos eszköz! A tanító ne hangjának dörgésével, hanem hallgatagságával uralkodjék a tömeg fölött. Áhitatos csend honoljon az iskolában. A tanító maradjon a helyén és csak oly hangosan és csak annyit beszéljen, a mennyi szükséges. Csak akkor szóljon, ha valamit magyaráznia kell, vagy valamely hibát kell javítania, melyet a tanulók maguk nem javíthattak. Ha ezt figyelembe veszi a tanító, úgy: 1. megkiméli egészségét és hangja erejét. 2. A tanuló kénytelen lesz figyelemre és csendhez szokni és 3. több

spontaneitásra is szoknának a növendékek, ha kevesebbet beszélünk hozzájuk, mert a sok szóbeszéd hatása alatt inkább csak receptive fognak viselkedni.

Hogy a csendet minél kevesebbszer törje meg, bizonyos jeleket használ, melyek a szót pótolják. A legtöbb jel megadására egy fakészülék, az úgynevezett «Signal» szolgál. Ha megnyomja ezt, recsegését meghallja az egész osztály és a tanítóra figyel, mert szólni fog hozzájuk. Ha imára hívja őket, csak megadja a «Signal» és összeteszi kezét. Ha valamely növendék kikéredzkedik, csendben felemeli két ujját, mihelyt a tanító kiengedni akarja, egyszerűen az ajtó felé mutat a jellel.

Eltelkintve attól, hogy a Bécsben megjelent «Freie paedagogische Blätter»-ek nagyban sürgették az ilyen jelek használatát, a mód célszerűsége első tekintetre szembeötlő. Hiszen csak akkor használja a rövid jelt, mikor szavai csak zavarnák a tanulók figyelmét, mikor szavaival úgy sem szélesbíti azok ismeretkörét. Azonkívül a ritkábban előforduló tornázás ütenyeit és vezényszavait pótolja és azok mulékony hatását állandósítja.

Mivel az osztályok gyakran túltömve voltak és egyes gyengébb tanulók társaikkal nem haladtak, elrendelte De Lasalle, hogy a tanító tanítványai

közül repetitorokat, segédeket választhat magának. Ezeknek kötelessége volt előadás előtt a rájuk bízott tanulókat kikérdezni és velük a leckét átismételni, esetleg azt újra elmagyarázni. De Lasalle maga mondja, hogy ilyen repetitor annál jobban fog tanulni, minél szívesebben oktatja társait.

Azóta csaknem minden iskolában látjuk a repetitorokat. És ha tisztüket bizalmunknak megfelelően betöltik, kétségkívül a könyörülő szeretet erényét gyakoroltatjuk velük. És lehet-e a tanulás előtti negyed vagy félóra hasznosabb foglalkozást képzelni?

Más iskolai hivatalok voltak még a fővigyázó, a ki az egész osztály magaviseletére ügyelt, a dolgozatokat szedő, a ki a büntetési feladatokat kérte számon stb. Tény, hogy az ilyen iskolai hivatalok nem ritkán a nevelésre igen káros visszaéléseket is okoznak, de ha az ilyen hivatalokat igazságos jutalomképen osztják, úgy a káröröm, bírvágy és bosszú bűnei helyett az igazságosság, a felelősség és a becsületesség erényeire neveljük növendékeinket.

Az eddig tárgyaltak azonban csak a külsőségekre vonatkoztak, lássuk már most magát a tanítás módszerét. De Lasalle mindig praktikus célt tűzött ki magának. Az iskolatestvérekhez olyan

fiúk jártak, kik minél előbb óhajtották az iskolát elvégezni és aztán napszámba állni vagy inasnak menni. Föladatuk volt tehát a legszükségesebbet a legrövidebb idő alatt elvégezni és természetesen jól az emlékezetbe vésni.

Ezért a «Vezetés» többszörös ismétlést és az emlékezet kiváló fejlesztését írja elő. Ám De Lasalle nem az értelem rovására óhajtja az emlékezetet fejleszteni, sőt határozottan megkívánja, hogy a növendékek a tanultakat teljesen átértsék. Nézzük csak, mit mond ő az olvasásról. Minden olvasásra adott lecke csak olyan részlet lehet, melynek teljes értelme van. A tanító olvassa és tanulmányozza otthon a szöveget, melyet az iskolában olvastatni fog. Ha már mechanice jól olvasnak a gyermekek, akkor meg kell velük értetni, hogy miért nevezzük az egyik betűt magánhangzónak, a másikat ellenben mássalhangzónak. Magyarázza meg a tanító a szünetet, az ékezetek alakját és értékét, a szók jelentését. Arra is inti a tanítókat, hogy olvasás közben a dialektus kiejtéséről le kell szoktatniok a gyermekeket. Továbbá a tanultak felől minél több kérdést intézni hozzájuk.

Az észfejlesztő számtanban a tanító többször félbeszakítsa a felelőt s míg ez csendben tovább számít a táblán, addig más-más növendék helyéről

folytatja a műveletet. Tehát nemcsak egynek, hanem valamennyinek kell számítania. Az előforduló hibákat is mindig másokkal javíttassa és vezesse őket a hiba okának felismerésére. Egyáltalában pedig a tanításnak vonzónak és kifejtőnek kell lennie. Helyezkedjék mindenkor a növendékek ismeretkörére és a felelésnél csak igen keveset segítsen, de annál többet biztasson, hogy maguk is rájöhetnek, ha összeszedik eszüket.

Ki akarná e szabályokat kifogásolni? Kell-e egyetlen szóval is ezek védelmére kelnünk? Mintha csak a modern paedagogia szólna hozzánk, a mint ennek vívmányainak is szokták mondani azt, a mit már a kétszáz éves De Lasalle-féle «Vezetés»-ben olvasunk és a mi az iskolatestvérek iskoláiban ép oly régen hússá és vérré lett.

A vallástan sem állott a kérdések gépszerű betanulásából. Az iskolatestvéreknek folytonos kérdésekkel kellett a szoros értelemben vett katechetikai módszert alkalmazniok. A hittanítással kapcsolatban a hangulat emelésére mindig egyházi énekeket is zengtek a növendékek.

Az írásnál a következő utasítást adta. Adjunk a kezdő kezébe egy tollszár nagyságú fapálcikát, melyen három vágással legyen jelezve az a három pont, melynél az ujjak a szárat érintsék. A szép-

írásnál nem tartalom nélküli szókat írat, hanem a szentírásból vett alkalmas idézeteket. Sok érdemet szereztek az iskolatestvérek az írás mesterségének népszerűsítésével. Az ő korukban az írás tanulása nehéz és költséges volt. A régi könyvmásolók céhe csak jó pénzért tanították és phantastikus diszítésekkel látták el a betűket, úgy, hogy az inkább betűfestés, mintsem írás volt.

De Lasalle egyszerűbbé tette a betűket és az írást minden osztályban tanította.

Az orthográfiában nemcsak a helyesírásra, hanem a grammatikára és levelezéstanra is fektetett súlyt. Persze elve volt, minél kevesebb szabályt, de annál több gyakorlatot. Azért eleinte csak másolták a mintákat és midőn ebben kellő gyakorlottságra tettek szert és a levelezés szerkesztésével megismerkedtek, akkor önfejükből kellett nyugtákat, szerződések írnok. A gyengébb elméjűek ilyenkor az előbbi hét leckéit írták le memoriterképen. De Lasalle tehát már közeledett ahhoz, a mit ma «concentratio»-nak nevezünk.

De Lasalle elemi iskolai tantervébe felvette a nyomtatott és írott betűk olvasását, szépírást, illetant, helyesírást, a nyelvtan elemeit, számtant, súly-, mérték- és pénzismét, rajzot, éneket és üzleti levelezést.

Ha meggondoljuk, a mit fentebb említettünk, hogy az iskolatestvérek iskoláiban különféle korú és különböző előismeretekkel rendelkező tanulók szorongtak, kik minél előbb kívántak mesterségre menni, úgy nem csekélység volt, rövid idő alatt ily tartalmas tervet kivinni.

A terv materialis és formalis célt tűzött ki. Míg egyrészt arra iparkodott, hogy a növendékek szellemi tevékenységét fejlesztve, azokat további önképzésükre képesítse (formalis cél), addig másrészt mindazon ismereteket nyújtotta (materialis cél), melyekre jövő hivatásukban, mint keresztény munkásoknak szükségük volt.

Hiányzik e tervből a természettan, földrajz és történelem. A természettant kihagyta, mert mint ilyent, az akkori viszonyok közt nem lehetett tanítani és még nem is tulajdonítottak e tárgynak oly fontosságot, mint manapság. Annál meglepőbb azonban a földrajz és történelem kimaradása. Ám ezek csak a tervből maradtak ki, valóságban mindkettőt tanították. Emlékezzünk csak a St. Jon-i intézetre! Azonkívül a «Vezetés»-ben említett harmadik olvasókönyv tartalmát mindig a helyi viszonyok szerint választották a testvérek. Bizonyos, hogy ebben nagy súlyt helyeztek a történelmi anyagra.

Sőt Schneider, gmündi tanítóképző-intézeti tanár

«Die Schulen auf der pariser Weltausstellung»¹ című értekezésében többi közt az iskolatestvérekről azt mondja, hogy a «földrajzot különös gondal tanítják». A módszer, melyet ebben követnek, a következő. Az úgynevezett hazai földleírással a földgömb, földrész, tenger stb. fogalmát is nyújtják és így más úton érnek oda, hová a hazai földleírás minden szélesebb ismeret nélkül vezet. E mellett természetesen rajzolják is azt, a mit tanultak. Még pedig, hogy a folyókat és belső határvonalakat könnyebben rajzolhassák és a szükséges pontosságot biztosan betartsák, minden másolandó térkép fölé négyzetet rajzolnak, melyet egy fontosabb és az emlékezetben biztosan megtartható ponthoz vonnak. Minden más fontos helyet azután a koordinata-rendszer szerint ezen négyzetre, illetőleg felezési vonalaira vonatkoztatnak. A tanító a fontosabb helyek pontos meghatározásával felrajzolja a térképet a táblára, a növendékek pedig másolják azt. Kétszeri, háromszori másolás után már biztos szellemi kincsükké vált az.

Az iskolatestvérek épen nem zárkoznak el a paedagogia és didaktika újabb vívmányai elől. A mily szívósan ragaszkodnak szent alapítójuk szabálykönyvéhez, úgy, hogy az ő szelleme még

¹ Magazin für Pädagogik. 1878. Nr. 50.

